

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на научната и
образователна степен „доктор”

Тема на дисертационния труд: Методика за овладяване на конфликтите в екстремални ситуации

Автор на дисертационния труд: Георги Мирчев Калайджиев

Рецензент: доц. Йордан Костадинов Иванов, д-р

Изследваният проблем за създаването на надеждна методика за овладяване на конфликти в екстремални ситуации е много актуален.

Дисертационният труд е съставен от три глави, справка на ползваната литература от 144 източника, от които 125 на кирилица и 19 на латиница и приложение. В труда са включени 26 таблици и 27 фигури.

В първата глава се разглеждат теоретичните основи на изследвания проблем. Успешно се анализират две сложни явления – конфликтите и екстремалните ситуации. На базата на богат литературен обзор на различни концепции на изтъкнати учени като А. Здравомислов (1995), Р. Дарендорф (1990), А. Анцулов и А. Шишков (2000), В. Мерлин (1970), М. Георгиев и Г. Домусчиева-Роглева (2002) се разкрива същността и справянето с вътрешноличностните конфликти, което най-често зависи от типа на личността, които основно биват агресивен тип и подчинен тип личност. Разглежда се концепцията на Р. Роземън и М.Фридман (1959) за зависимостта на сърдечните заболявания и личностния тип – тип А и Б. За обогатяването на теорията за вътрешноличностните конфликти по-подробно се анализира схващането на К.Левин (1970) и Н.Милър (1972) за същността на типовете конфликти. На базата на психологическата теория за когнитивния дисонанс на Л. Фестингер (1957) се разглежда проявлението на вътрешните конфликти като когнитивни конфликти. Представена е класификацията на вътрешноличностни конфликти на А.Анцулов и А.Шипилов (2000).

На основата на различни учения като доктрината за социалното подкрепление (Законът за атрактивността) на Д. Бърн и Д. Нелсон (2001), теорията за „социалното сравняване” на Л. Фестингер (1999), взаимоотношенията в семейството на К. Хорни (1993) и особено концепциите на К. Левин (1997) за междуличностните конфликти се изграждат теоретичните основи на конфликтите. За разкриването на фундаменталните измерения на интер-персоналните отношения е анализирана концепцията на М. Дойч (1985).

Докторантът разглежда конфликтите като особен вид екстремални ситуации. Върху теоретичните постановки на ситуациите Ж. Пиаже и П. Фрес, (1966), Б. Първанов (1973, 1989), Н. Попов (1980), за критичните ситуации Г. Йолов (1973, 1975, 1989) и за екстремалните ситуации Д. Кайков (1989, 1981, 2004) се обосновава постановката за единството на строежа и закономерностите на конфликтите като вид екстремални ситуации.

В края на първата глава се разкриват възможностите и теоретичните основи на модел за овладяване на конфликти в екстремални ситуации.

Във втората глава правилно са определени хипотезата, целта и задачите на изследването. Обектът за изследване от 177 ученици от девети клас (разпределени в три експериментални групи) е достатъчен за доказване на надеждността на методиката за овладяване на конфликти в екстремални ситуации.

В изследователския проект е подбрана комплексна методика от 16 метода за измерване на тревожността, психическата работоспособност, агресивността, стратегиите за справяне със стрес, конфликтността и начините за реагиране при конфликти. Резултатите от експеримента са обработени чрез математико-статистически методи. Много добре е разработена методиката за овладяване на конфликти, включваща седем метода за психически и психо-физически въздействия. Експерименталните изследвания са проведени от началото на 2007 година до началото на 2012 година.

В трета глава е представен анализа на резултатите от изследването. Задълбочено и убедително се доказва ефективността на приложената методика за овладяване на конфликтите при учениците. Методиката е повлияла положително на личностната и ситуативната тревожност и при трите експериментални групи. По-силно тя е повлияла на спортуващите ученици и учениците от Дома. Разкрити са известни различия на ефективността на методиката за овладяването на конфликти при психическата работоспособност, измерена със САН-теста. При учениците от Дома и при трите показателя на работоспособността – самочувствие, активност и настроение, са настъпили достоверни положителни промени. При другите две групи ученици промените са сравнително по-слаби.

Интересни закономерности са разкрити в промените на доминиращите реакции на конфликтността при трите групи ученици вследствие на приложената методика. При всички експериментирани ученици интегриращия тип реакция е доминиращ, което доказва положителното въздействие на методиката. Нараснал е броят на учениците с „тактическо и неконфликтно поведение” и е намалял броят на учениците с „типично дребнаво конфликтно поведение”.

Експериментираната методика положително е повлияла върху начините за реагиране при конфликти. И при трите групи изследвани ученици в началото на експеримента преобладава съперничеството като основен начин на реакция при конфликти. В края на експеримента доминира сътрудничеството, което доказва ефективността на приложената методика за овладяване на конфликти.

В дисертационния труд основателно се изследва агресивността като един от основните фактори, детерминиращи конфликтността. Анализирани са девет вида реакции на агресивност. С по-висока степен на агресивност са учениците от Дома в сравнение със спортуващите и неспортуващите ученици. Най-силно проявена е вербалната агресивност при учениците от Дома и спортуващите ученици и агресивното поведение при неспортуващите ученици. С прилагане на методиката значително е понижена степента на агресивност на изследваните ученици. Най-много тя е понижена при неспортуващите ученици.

Оптимизирана е структурата на цялостната стратегия за справяне със стрес в следствие на изследвани 14 стратегии и приложената методика. По-силно методиката е въздействала при неспортуващите ученици, където на седем стратегии е повлияла положително и достоверно, а при учениците от Дома - на четири стратегии и при спортуващите ученици – на три стратегии.

Доказана е ефективността на методиката за овладяване на конфликти, чрез разкриване на определени закономерности.

Убедено може да се твърди , че докторантът е провел задълбочен анализ и е разкрил значими за теорията и практиката закономерности.

На базата на проведения анализ са изведени пет извода, които са точно определени и адекватно отразяват интерпретираните резултати от експерименталното изследване. Изведени са и три препоръки за теорията и практиката, свързани с изследване влиянието на конфликтите върху успеваемостта и здравето на учениците, водене на отчет на конфликтните ученици и осигуряване на психологическа помощ. Препоръчва се още запознаване на училищните психолози с методиката за овладяване на конфликтите в екстремални ситуации.

Дисертационният труд има определени научни приноси. Направен е задълбочен анализ на различните концепции и е обогатена теорията за вътрешноконфликтните и междуличностните конфликти. Разкрити са специфичните характеристики на конфликтността на учениците при стандартни и различни екстремални ситуации. Установена е взаимозависимост между конфликтността на учениците с тяхната тревожност, работоспособност и

агресивност. Значим и с голям приложен принос е създадената методика за овладяването на конфликти на учениците при различни екстремални ситуации.

В дисертационния труд са допуснати и отделни слабости. Въпреки задълбочения анализ на различните концепции за конфликтите в недостатъчна степен е систематизирана материята. Съществува известна неопределеност при прилагането на методите за овладяване на конфликтите на учениците при различните екстремални условия. Ограничен е анализът на структурните промени на конфликтността на учениците при различните екстремални ситуации.

Допуснатите слабости не понижават достойнствата на дисертационния труд.

По темата на дисертацията са публикувани четири материала.

Авторефератът е изготвен в съответствие с изискванията. С докторанта нямам съвместни публикации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Докторантът Георги Калайджиев е изследвал задълбочено теорията на конфликтите, провел е научен експеримент с комплексна методика на три различни групи ученици при стандартни и екстремални условия. Създал е и научно обосновал надеждността на методика за овладяване на конфликти. Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемото научно жури да присъди на Георги Калайджиев образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 7.6 Спорт, научна специалност „Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка (вкл. методика на ЛФК)”.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(доц. Йордан Иванов, д-р)